

Intervjun som kulturlaborativ praktik

Markus Idvall

Markus.Idvall@etn.lu.se

Etnologiska institutionen, Lunds universitet

*Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005.
Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/. © Författaren.*

Inledning

Erfarenheterna av intervjuandets praktik är omfattande inom kulturvetenskaperna. Det saknas inte heller djuplodande teoretiska resonemang kring intervjun som metod. Inom min egen disciplin, etnologi, har till exempel intervjuer varit föremål för ingående reflektion inte bara i metodkapitel i avhandlingar utan också i rent metodologiskt inriktade arbeten (se t.ex. Klein, 1989, 1990; Ehn, 1996; Arnstberg, 1997; Fägerborg, 1999). Och inom vårdvetenskap – det breda forskningsfält som jag just nu berörs starkt av genom ett pågående arbete om njurtransplantation och donation i ett kulturellt perspektiv – finns det också flera exempel på hur intervjuer har problematiserats som metod. Här är det främst representanter för grenen av det flervetenskapliga forskningsfält som beskrivs som kvalitativ i motsats till kvantitativ som diskuterar metoden (se t.ex. Field & Morse, 1985; Leininger, 1985; Bowling, 1997; Fridlund & Hildingh, 2000; Munhall, 2001; Hallberg, 2002).

Trots denna uppsjö av både praktisk och teoretisk kunskap om intervjuandets metodik ska jag nedan närma mig detta ämne utifrån några aspekter som renodlar vad för slags görande som intervjuundersökningar är förenade med. Hur ser de konkreta färdigheter ut som krävs för att hantera ett intervjumaterial och för att genomföra intervjuer? Vad för slags inbyggda synsätt och grundläggande mekanismer gömmer sig i intervjumetodens basala färdigheter och utövande? Och hur kan ett kulturanalytiskt angreppssätt överskrida sig självt som teoretisk och metodologisk ram och därmed bidra till ett svar på dessa frågor?

Nedan ska jag utgå från ett konkret fall: en intervju som jag gjorde i december 2003 med en njursjuk man och hans hustru inom ramen för ett forskningsprojekt om hur informerat samtycke går till i den kliniska praktiken när äldre njursjuka patienter på väntelistan för transplantation erbjuds möjligheten att få behandling snabbare genom att tacka ja till att transplanteras med en njure från en inte helt fullgod eller så kallad marginell avliden donator.¹ Förutsättningarna för denna intervju ska så långt som det är möjligt problematiseras utifrån en jämförande och bitvis kontrasterande diskussion av hur etnologer respektive vårdforskare har reflekterat kring intervjuandets praktik. Arbetet med intervjumaterialet står i förgrunden till att börja med. Frågor om vad för slags källa intervjun kan ses som ska fokuseras. Längre fram i texten kommer jag in på hur man gör intervjuer, vad för slags fältupplevelser intervjuer kan betraktas som. Avslutningsvis sammanför jag mitt perspektiv på intervjuer med vad som här kallas ett kulturlaborativt angreppssätt.

1 Forskningsprojektet om patientinformationen och samtyckesproceduren vid transplantation med njure från marginell donator var till att börja med en drygt en månad lång undersökning utförd på uppdrag av Kliniken för njurmedicin och transplantation vid Universitetssjukhuset MAS i Malmö och finansierad av Lennart Jacobssons donation. Därefter har jag varit anställd av Vårdalinstitutet och drivit projektet som ett forskarutrymme inom institutets forskningsplattform ”De långvarigt sjuka och funktionshinderade”.

Källmaterialet

De kassetband som jag använde när jag intervjuade Harry och hans hustru Karin ligger sedan en tid i en blå ask på en hylla i mitt arbetsrum.² De har nummer 20 och 21 i en serie om tjugoen 90-minutersband med beteckningen ”Marginell donator”. Intervjun med Harry och Karin sträcker sig över tre bandsidor: 34 och 45 minuter inspelat material på band 20:s A- respektive B-sidor samt mindre än en minut på band 21:s A-sida. På det linjerade pappersarket på insidan av band 21:s genomskinliga plastfodral har jag noterat intervjuens sammanlagda tidsåtgång, knappt 80 minuter.

Kassetbanden med intervjuerna har passerat den intensiva fas när jag skrev ut intervjuerna ordagrant. I dag är deras enda funktion att vara *backup* under analysen av materialet. Därför har det hunnit gå rätt lång tid sedan jag senast hörde deras röster, när jag nu laddar bandspelaren med det band som inleder intervjun med Harry och Karin. Jag har dock inga svårigheter vare sig att känna igen rösterna eller att koppla samman dessa med hur jag minns mina informanternas ansikten och personer. Just denna intervju har onekligen satt spår i mig.

Harry berättar långsamt och med karakteristisk sydsvensk dialekt sin historia som njursjuk. Han är strax över sextio och tar dialys sedan fem, sex år tillbaka. Hans njursjukdom kom smygande. Första gången det bekräftades att det var något som inte stod rätt till var för drygt tjugo år sedan. Då upptäcktes det äggvita i urinen vid en hälsokontroll. Men det kan ha varit så tidigt som i mitten av 1960-talet då njurarna började försämrans, menar Harry. Han fick vid denna tid Hong Kong-influensan och låg länge sjuk utan att antibiotika sattes in. Njursjukdomen har dock inte påverkat hans livsföring så mycket förrän under senare år. Det är först då han har blivit sjukpensionär. Tidigare arbetade han inom posten.

Harry svarade vänligt på alla mina frågor men ofta kortfattat. Nu hör jag hur trött och entonig hans röst låter. Det är bara då och då som hans tonfall blir mer livfullt. Hans hustru talar i jämförelse snabbt och med livlig intonation. I början av intervjun förekommer hon inte så mycket på bandet, men ju längre samtalet lider desto mer tar hon del i detta.

I bakgrunden hörs hela tiden ett släpigt och dovt brummande. Det är inte så starkt att jag har svårt att uppfatta vad som sägs på banden, men det är ändå så pass tydligt att det inte går att bortse ifrån. Ljudet får mig att tänka på en diskmaskin eller en tvättmaskin i arbete. Efter som jag själv är upphov till intervjun, vet jag emellertid att ljudet inte kommer från någon vanlig hushållsmaskin utan från den dialysapparat som Harry lät stå på under intervjun och som under de timmar som förflöt renade hans kropp från giftiga ämnen.

Det var på 1960-talet som användningen av bandspelare vid intervjuer slog igenom i svensk etnologi. Karl-Olov Arnstberg har fångat denna övergång med följande personliga erinringar från en tid när han som ung etnolog gjorde sina första erfarenheter av fältarbete:

Min första bekantskap med fältarbete fick jag via Sigurd Erixon, svensk etnologs grand old man. Särskilt minns jag några sommarveckor i Klövsjö, en by på gränsen mellan Jämtland och Härjedalen. Det var omkring 1965. Vi bodde på högfjällshotellet i Vemdalen och gjorde intervjuer med de äldsta Klövsjöborna. Ämnet var i stort sett ”hur var det förr i tiden” – det gällde att få kontakt med en traditionell livsform som ännu levde i folkminnet, åtminstone hos byns äldsta invånare. Sigurd Erixon hade som underlag diverse frågelistor som han tidigare använt och fältarbetet bestod av ”frågor och svar”. Han bläddrade i listorna, mötte endast undantagsvis sina intervjupersoners blickar och inter

Sammanlagt 22 intervjuer har gjorts med njursjuka patienter och anhöriga som tagit emot information om och tagit ställning till att transplanteras med njure från marginell donator.

2 Namnen på mina informanter är fingerade.

vjuandet var väl närmast att likna vid en muntlig version av en utsänd frågelista. Själv skötte jag bandspelaren, vilket inte hindrade Sigurd Erixon från att göra som han brukade, dvs han antecknade alla svar i en liten svart anteckningsbok. Anteckningarna bestod främst av minnesstolpar, så frenetiskt nedskrivna att han senare hade svårt att tyda dem. Så vitt jag minns brydde han sig aldrig om att lyssna på de inspelade banden, men han läste mina utskrifter. (Arnstberg, 1997:15)

Den nya hanteringen av bandspelare och kassetband – symboliserad ovan i den äldre etnologens avstånd till den nya tekniken och den unga etnologens prövande anammande av densamma – var del i ett nytt sätt att förhålla sig till kunskap om kultur och samhälle. Den äldre generationen etnologer hade uppfattat intervjuer som en naturlig del av de uppteckningar som de gjorde kring olika folkliga företeelser. För den nya tidens bandspelarförsedda fältetnologer blev intervjuerna ett mer avgränsat vetenskapligt instrument som gjorde det möjligt att fånga informanternas muntliga formuleringar i detalj och så småningom utsätta detta kollektiva och individuella berättande för närgångna tolkningar (Löfgren, 1988:160; Arnstberg, 1997:79–80). Den magnetiska registreringen av intervjusamtalen möjliggjorde också en ny metodologisk genre: intervjuutskriften. Denna var mer ordagrann och överensstämmande med ursprunget än de ”fältanteckningar” som tidigare varit det underlag som utvunnits ur intervjusamtal. Närvaron av en bandspelare under intervjun kom successivt att ses som avgörande för huruvida ett samtal med en informant hade högt källvärde eller ej (jfr Fägerborg, 1999:67–68).

Liksom etnologerna har vårdforskare med kulturvetenskaplig orientering kommit att förknippa bandspelaren med ett förhöjt källvärde för intervjusvaren och med möjligheten att i samvetsgrann detalj göra analyser och tolkningar av det ursprungligen sagda (Field & Morse, 1985:59; Bowling, 1997:339).

Vinsten i att använda en bandspelare sammanhänger i dag inte bara med ökad detaljrikedom och informationstäthet i intervjusvaren. Bandspelaren antas också ge större vetenskaplig närvaro under själva samtalet. En intervjuare som arbetar med bandspelare och kassetband har enligt detta synsätt större förutsättningar att bli en god lyssnare och en inträngande frågeställare än den som ”enbart” antecknar löpande vad informanten säger. Bandspelaren låter intervjuaren koncentrera sig på en enda uppgift – att intervju.

Bandspelaren har trots allt inte stått fri från kritik. Den har framför allt ansetts inverka menligt på relationen mellan intervjuare och intervjuade. Särskilt de sistnämnda antas bli påverkade negativt av att en bandspelare står på. Vårdforskarna Peggy Anne Field och Janice M. Morse diskuterar problemet i termer av ”scenskräck” (*stage fright*) hos den intervjuade och anger också olika strategier för att handskas med detta.

As soon as the tape recorder is placed on the table the tone of the informant's voice may change and become artificial. Free exchange stops and the informant suddenly may 'doesn't know' or does not have anything to say. The informant may protest that 'her voice sounds awful on tape' or that 'she doesn't have anything to say worth recording'.

There are several strategies to overcome these barriers. The first is to place the tape recorder on the floor, out of sight and use a small pencil, clip-board or lapel microphone to pick up the conversation. Then, as the interview proceeds, the informant 'forgets' about the tape recorder and the interaction quickly becomes normal.

A second strategy is to use telephone interviews. Ask the informants if they would prefer to be interviewed by telephone, making it clear that the conversation will be recorded. As people are used to speaking on the phone, it is easier for them to speak freely... (1985:68–69)

Trots att intentionen här är god känns det ändå som om bandspelare är en teknik som antingen ska användas och vara synlig eller inte användas alls. Om den används har man i förväg eller i början av intervjun fått informantens tillåtelse att spela in samtalet. Att varje bandinspelat samtal fortfarande kräver denna typ av inhämtande av samtycke vittnar förstås om att tekniken kommer att förbli etiskt känslig oavsett hur etablerad den blir. Men om informanten säger nej till bandspelare eller säger sig vara obekvämd med denna – på grund av ämnets känslighet eller av andra godtagbara skäl – så bör bandspelare aldrig övervägas, det vill säga inte ens i de fall den skulle kunna placeras ”osynligt” i det rum som man sitter i eller ringer ifrån. Då är det bättre att försöka arbeta med den ”gamla” teknik som den fältantecknade intervjun utgör och som en viss Sigurd Erixon sannolikt hade stor färdighet i.

När jag nu avlyssnar intervjun med Harry och Karin ger sig bandspelaren till känna genom de hemiska skrapljud som, minns jag, uppstod när de två flyttade mikrofonen mellan sig i tron att deras röster inte skulle höras på bandet om mikrofonen befann sig för långt bort från den som precis talade. Upphovet till denna omtanke från informanternas sida var min egen vid intervjun uttalade oro att dialysapparaten skulle kunna dränka vårt samtal i buller. Att min oro visade sig vara helt obefogad gör inte skrapljuden mindre plågsamma att lyssna på nu efteråt.

Inspelningstekniken väcker förhoppningar om att det skrivna källmaterialet ska vara en perfekt återgivning av det som ursprungligen sades. *Verbatim* är det hyllade idealet. Inom etnologi och särskilt inom ämnesgrenen folkloristik läggs mycket arbete ned på att öka autenticiteten i det utskrivna materialet. Barbro Klein (1989, 1990) och Georg Drakos (1997) har exempelvis utvecklat ett etnopoetiskt sätt att transkribera intervjuer, vars syfte är att överföra muntligheten till det skrivna källmaterialet och på så vis skapa förutsättningar för att informanternas röster ”hörs” i de slutgiltiga forskningsresultaten. Min egen utskrift av intervjun med B och I uppfyller långtifrån folkloristikens krav på hörbarhet, men är inte desto mindre en ordagran utskrift av det som jag uppfattar på banden.

I mina ögon (eller öron!) är alltså även den mest detaljerade och analytiskt transkriberade utskrift trots allt bara ett stumt och kraftigt reducerat återgivande av det som sades och utväxlades. För att levandegöra materialet kan det därför vara värdefullt att läsa intervjuutskriften högt (Klein, 1990:53, 62; Fägerborg, 1999:69). Utskriften kommer därmed att fungera som en form av teatermanuskript som gör det möjligt för forskaren att i sin egenskap av distanserad aktör införliva situationen för intervjun i det egna analytiska tänkandet. Det handlar om att i interaktionen med källan lyssna till och få ett grepp om hur personerna i fråga talade med och förhöll sig till varandra, att empatiskt och intellektuellt förstå vad som egentligen (eller kanske hellre, troligen) hände i en viss situation.

Markus: Jag tänkte jag skulle fråga om den här... i den här informationen så ingår ju också en skriftlig information (papper prassar). Jag tänkte höra om du har sett den. Det där är mina egna...

Harry: Ja ja.

Markus: ... anteckningar men (visar informationsbladet)... det...

Harry: (Tittar i informationsbladet) ja-a.

Markus: Kan visa det här begreppet marginell donator, börjar de förklara här på andra sidan där.

Harry: Ja nej det har jag inte läst.

Markus: Jag kan visa, det är undertecknat då...

Harry: Ja.

Markus: ... med NN.

Harry: Ja.

Markus: Och sen så är det sista sidan så får man då tre alternativ. Och där är första alternativet är ”jag vill inte...

Harry: Ja.

Markus: ... ha en njure från en marginell donator” (läser), andra är att man accepterar en njure från marginell donator och tredje alternativet är att man accepterar så kallad dubbel transplantation och det är att man då transplanterar två sådana här marginella njurar. Har du har du fyllt i det här pappret?

Harry: Nej.

Markus: Det har du inte?

Harry: Nej.

Markus: Okej.

Harry: (Ohörbart).

Markus: Nej för det är inte alla som har gjort det...

Harry: Nej.

Markus: ... som jag träffat och ofta är det de som har s.a.s. varit lite negativa vid den muntliga informationen som då... som då inte har fyllt i den här... Men jag, jag vet inte hur det ligger till (skrattar)...

Karin: Nej...

Markus: ... egentligen.

Karin: ... men det vet jag.

Markus: Ja.

Karin: Harry blev tillfrågad och så sa du ”nej det vill jag nog inte, nej jag vill nog inte det, jag vill inte det”. Så läkaren tyckte att Harry han skulle ha en annan friskare njure. Harry var så pigg.

Markus: Ja.

Harry: I övrigt ja.

Karin: I övrigt ja. Så att du... du tänkte inte alls på detta.

Markus: Nej. Så ni har inte behövt ta ställning...

Karin: Nej.

Markus: ... alls till den skriftliga informationen? Utan det...

Karin: Nu är det då i maj 2002 som vi har pratat sist med dem...

Markus: Ja.

Karin: ... i Malmö. Ja, i och med att han har det (syftar på dialysen) hemma också, så har han inte riktigt all den här informationen kanske som man får på sjukhuset.

Markus: Nej nej.

Karin: Kanhända att det är så och sen... riktigt ärligt så är Harry inte så där riktigt insatt i sin sjukdom (skrattar lite).

Harry: Nej (instämmande).

Markus: Nej nej.

Harry: Kan jag nog hålla med om. Det finns nog en hel del som jag inte känner till (skrattar).

Markus: Nej. Alltså du bryr...

Harry: Nej.

Markus: ... du vill inte bry dig för mycket?

Harry: Nej det... kan vara det.

Markus: Ja ja.

Karin: Orkar inte...

Markus: Ja ja.

Karin: Är lite glömsk och kommer inte ihåg...

Harry: Ja.

Karin: ... så där riktigt bra.

Samtalet var inte planerat att ske mellan tre personer utan det bara blev så. Samtidigt kom denna oplanerade och tredje deltagare – Karin – att få en avgörande betydelse för hur intervjun gestaltade sig. I citatet ovan försöker Harry komma ihåg om han, i sin egenskap av äldre patient på väntelistan för njurtransplantation, mottagit en viss skriftlig information från sjukhuset om möjligheten att bli transplanterad med en eller två njurar från en äldre eller s.k. marginell avliden donator.³ Enligt de förhandsuppgifter som jag fått från sjukhuset skulle Harry

3 En marginell avliden njurdonator är enligt den kliniska praktiken antingen över 70 år gammal eller uppvisar någon eller några av följande riskfaktorer: högt blodtryck, diabetes eller signifikant hjärt- och kärlsjukdom.

tagit emot just denna information och dessutom tackat nej till den erbjudna typen av transplantation. Men när han får se det aktuella informationsbrevet svarar Harry bara kort att han varken känner igen texten eller har skrivit under för något av alternativen. Innan jag hinner bli alltför häpen bryter så Karin in med sina förlösande ord: ”Nej, men det vet jag”. Hon har gjort inspel i vårt samtal redan en gång tidigare. Nu grundar hon emellertid för det som ska bli mönstret i den fortsatta intervjun och som innebär att hon genom sina tillägg och utvecklingar fungerar som Harrys pålitliga minneshjälp vid flera olika tillfällen. Den roll som hon spelar under intervjun är antagligen även den roll hon har i informanternas gemensamma vardag, slår det mig nu efteråt under min genomläsning av intervjun.

Inom den kulturvetenskapliga forskningen gör man skillnad på enskilda och kollektiva intervjuer. De förra brukar benämnas djupintervjuer och de senare fokusgruppintervjuer (Bowling, 1997:335 ff.; Lundin, 2004). I intervjun med Harry och Karin växlade vi på sätt och vis mellan enskildhet och kollektivitet. Utskriften visar hur det hela tog sin början med att Harry och jag talade med varandra på tu man hand. Jag minns inte när Karin kom in i rummet och ställde sig att lyssna vid sidan om. Undan för undan är hon i alla fall delaktig i samtalet, enligt utskriften. Mot slutet går det egentligen inte att urskilja vem som är huvudinformat, Harry eller Karin. Båda två medverkar lika mycket.

Den enskilda intervjun har enligt distinktionerna att göra med fördjupningar i det privata, medan den kollektiva motsvarigheten handlar om reflektioner kring frågor av relativt offentlig karaktär (Berg, 1994:11; Lundin, 2004). Ur denna synvinkel har intervjun med Harry och Karin drag av både det privata och det offentliga, något som gör den annorlunda jämfört med de andra intervjuer som gjordes i projektet eftersom dessa huvudsakligen hade enskilda individer som intervjupersoner. I intervjun med Harry och Karin får alltså den kollektiva reflektionen relativt stort utrymme och det är i hög grad Karin som är pådrivande i detta avseende då Harry inte alltid är så utförlig i sina resonemang.

Läsningen av intervjuutskriften kan väcka insikter om en mängd olika styrande mekanismer vid själva intervjutillfället. När man dessutom högläser dokumenten framträder intervjuernas både planerade och oöverlagda växlingar mellan olika ämnen, olika röster och olika nivåer än tydligare. I detta fall tror jag att man ska ta mindre hänsyn till frågan om huruvida viss information är överflödigt eller ej, och i stället koncentrera sig på hur samspelet och samtalen böljar fram och tillbaka (jfr Field & More, 1985:70–71).

De flesta intervjuundersökningar som i dag genomförs med etnologisk och vårdvetenskaplig inriktning bygger på att forskarna gör sina egna intervjuer. Som metod har intervjuandet därmed en självklar förankring i forskarnas individuella fältupplevelser (mer om det nedan). Med ett mer experimentellt angreppssätt kan man emellertid ifrågasätta lämpligheten i att forskare bara arbetar med sina egna intervjuer och därför nästan aldrig tar sig an *andras* intervjuer. Fördelen med det sistnämnda förfarandet torde vara att vi blir mer observanta på att den bandinspelade och utskrivna intervjun inte kan ses som en fullständig och med analysen för evigt uttömd representation av *en* bestämd empirisk verklighet eller ens av *en* bestämd empirisk fältupplevelse, utan alltid är en mångtydig källa öppen för olika tolkningar.

För att illustrera mitt resonemang ska jag nu i denna fas av arbetet – när jag egentligen håller på med den inledande analytiska och beskrivande gestaltningen av materialet – lämna över mina intervjuer till ett par kollegor inom den kulturvetenskapliga forskningen och be dem slutföra det analytiska arbetet med materialet. (Kanske ska jag själv, för att slippa vara överksam, samtidigt ta itu med någon annans material, gärna något vars insamlande jag saknar all delaktighet i och som jag dessutom inte har så goda förkunskaper om).

När min kollega P inom den vårdvetenskapliga forskningen tar över min 22 intervjuer fun-derar han sannolikt inte så mycket över intervjun med Harry och Karin till att börja med. Han måste snabbt få en överblick över materialet och vinnlägger sig därför om att bara skumma igenom stora delar av detta. Men efter ett tag lägger han kanske märke till den speciella inter-vjun. P är skolad i en fenomenologisk forskningstradition⁴ och nu börjar han se linjer och mönster i materialet som går igen inte minst i intervjun med Harry och Karin. Han ser en möjlighet att utveckla sitt fenomenologiska tänkande och koncentrerar sig därför på den sjuk-domserfarenhet som han kan utläsa i samtalet med de två informanterna. Han tar fasta på hur Harry berättar om sin sjukdom, att denne under lång tid varit njursjuk och på senare år också drabbats av hjärtbesvär och fått genomgå flera operationer, något som dessutom under långa perioder förhindrat honom att stå aktivt på väntelistan för njurtransplantation. P skulle också notera att Harrys hopplösa situation – att vara i behov av men inte vara tillgänglig för trans-plantation, om en sådan plötsligt skulle bli möjlig – alltså varit aktuell vid intervjutillfället. Just då väntade Harry nämligen inte på att bli transplanterad i första hand utan på att genomgå en ny hjärtoperation.

P skulle snart börja skriva på en artikel till en internationell forskningstidskrift (ett så kallat *pek*) där han lyfter fram intervjun med Harry och Karin som ett exempel på hur långvarigt sjuka och deras familjer hanterar sin vardag och sin livssituation. Med det aktuella feno-menologiska perspektivet handlar Harrys dialys i hemmet på ett essentiellt plan om ”vårt” förhållande till liv och död. Analysen fokuserar på hur den senmoderna biomedicinens och vårdens sätt att bekämpa allvarliga sjukdomar och människans för tidiga död kan liknas vid en i det närmaste existentiell strävan. Döden framträder i detta ljus som det stora mänskliga ne-derlaget, vars undanröjande all medicinsk verksamhet i någon mening alltid är inriktad på.

Samtidigt som P putsade på de sista raderna av *sin* tolkning av ”mitt” intervjumaterial började så F – den andra av mina två kollegor som jag lämnat materialet till – arbeta på allvar. Som genusforskare i etnologi konstaterar hon omgående att majoriteten av mina informanter har varit män. Hon godtar inte den medicinska förklaringen att det mest är män som drabbas av njursvikt bland äldre och att det därför är naturligt med en övervikt av män i undersök-ningen. Som motvikt till den medicinska förklaringen registrerar hon att av de få anhöriga som på egen hand valt att sitta med som stöd och aktivt delta under mina intervjuer med deras närstående är samtliga kvinnor. Vad beror denna tydliga kvinnliga närvaro på i en studie som handlar om en sjukdom som främst drabbar män? Liksom P finner F intervjun med Harry och Karin intressant men till skillnad från honom väljer hon att koncentrera sig på Karins skenbart frivilliga deltagande i intervjun i första hand. Hon fäster därmed stor vikt vid det faktum att Harrys dialys sköts i hemmet och att Karins medverkan och stöd är absolut avgörande för att detta ska kunna gå. Hon lägger också märke till att Karin vid ett tillfälle i intervjun låter an-tyda att hon då och då under Harrys långa sjukdomsperiod har känt sig pressad av att hennes arbete som undersköterska och hennes tillvaro i hemmet varit på väg att flyta samman.

F:s analys av ”mitt” intervjumaterial, som ska ligga till grund för ett kapitel i en kommande bok, kommer på så vis att kretsa kring frågor om könsrelationer i ett maktperspektiv. I denna analys får intervjun med Harry och Karin en central betydelse genom att detta samtal så väl åskådliggör den roll som kvinnor ofta spelar som anhöriga i samband med att familjemed-lemmar drabbas av långvarig eller kronisk sjukdom.

Intervjuer är alltså ett mångtydigt källmaterial som är öppet för olika tolkningar. Det kul-turvetenskapliga bruket av den enskilda intervjun bygger på att läsa sig in i texten och över-sätta denna i enlighet med någon form av tematisk mall och härigenom göra intervjun till del i ett större sammanhang och samtidigt överskrida och förändra dess personliga och unika egen

4 Den kvalitativa vårdforskningen är uppdelad i olika teoretiska och metodologiska skolor. Till de dominerande metoderna och teorierna hör fenomenologi, etnografi och *grounded theory* (se t.ex. Field & Morse, 1985:19ff.; Morse & Field, 1995:21ff.; Fridlund & Hildingh, 2000; Munhall, 2001).

skaper. Översättning är ett nyckelord i denna process. Genom översättningen blir forskningsarbetet att läsa sig in i och överskrida intervjun del i ett kollektivt och institutionellt handlande, närmare bestämt forskarsamhällets handlande (Latour, 1998:41–58).

Intervjun med Harry och Karin var, liksom de andra intervjuerna i undersökningen, bara löst förbunden med forskarsamhället när P och F först tog över materialet. Förbindelsen bestod i att undertecknad så som forskare hade gjort en intervju med två informanter och sedan skrivit ut bandinspelningen. Forskningsfrågor styrde samtalet, men den huvudsakliga delen av intervjun bestod av informanternas egna berättelser och egna ord. Med de avslutande översättningarna inkorporeras intervjun i forskarsamhällets handlande på ett mer definitivt sätt. Informanternas berättelser och egna ord blir en mer eller mindre synlig del eller detalj i en vetenskaplig artikel, en rapport eller en bok.

Mestadels låter vi naturligtvis inte andra forskare ta över de egna intervjuerna för att samtidigt själva skriva om något helt annat. Vi håller fast vid vårt eget material för vi har både investerat tid och känt engagemang i insamlingen av detta. För att denna genomgång av intervjumetoden inte ska upplevas som ofullständig ska jag därför fortsätta med fältupplevelsen bakom intervjun med Harry och Karin. Syftet blir dock inte att försöka fastslå någon empirisk grund för hur vi ska förhålla oss till intervjuer och för hur intervjuer kan översättas. Översättningarna är ju här redan gjorda! I stället handlar det om att förstå fältupplevelsens invävdhet i källmaterialet och i översättningarna av detta. På sätt och vis kommer avsnittet nedan att handla mer om mitt minne av en händelse än om en faktisk händelse.

Fältupplevelsen

Studieobjekten för kvalitativ forskning beskrivs ofta av vårdforskare som naturligt eller naturalistiskt inramade. Naturligheten utgör i detta avseende en motpol till det av forskare skapade laboratorium med kontrollerbara variabler, som kvantitativ forskning är förbundet med (Field & Morse, 1985:11; Leininger, 1985:5–9; Polit & Hungler, 1995:517).

Den naturliga inramningen utgör både medel och mål i de kvalitativa forskarnas vardag. Den är föremålet för undersökningen men bestämmer också hur urvalet av studieobjekt ska ske. Själva naturligheten sätter alltså ramarna för vem som kan bli informant i en bestämd intervjuundersökning. Det slumpmässiga urval som är grundläggande för den kvantitativa forskningen är otänkbart inom kulturforskningen. Studieobjekten – informanter vid intervjuer – väljs i stället ut på grundval av sin delaktighet i en bestämd miljö eller i en ”naturlig gemenskap” (MacIntyre, 2001:456). Urvalsmetoden kan beskrivas som strategisk snarare än slumpbaserad (jfr Leininger, 1985:47–48).

På vilket sätt var då min kontakt med Harry och Karin strategiskt styrd? Och på vilket sätt hade den naturlighetens dimensioner? Strategierna är urskiljbara i hur kontakten med de två informanterna upprättades efter vissa etiska principer som skulle göra det möjligt för varje presumtiv informant i hela undersökningen att dra sig ur närhelst han eller hon önskade. Min samarbetspartner vid sjukhuset skickade ut information om intervjuprojektet och en förfrågan om att delta i detta till ett antal personer på väntelistan för transplantation. Om Harry och Karin hade valt att *inte* svara på denna förfrågan, hade min intervju med dem aldrig ägt rum. Nu blev det i stället att de svarade med ett brev till mig och att jag efter att ha mottagit deras svar ringde dem på telefon. Vi kom överens om var och när vi skulle träffas för intervju, och när jag slutligen träffade dem valde jag att inleda med att ännu en gång informera om forskningsprojektet som jag för stunden höll på med. Hela denna procedur är ett exempel på projektets inhämtnande av forskningspersonernas informerade samtycke till deltagande och är numera en viktig del i urvalsprocessen när undersökningar görs i etiskt känsliga miljöer.

Naturligheten i urvalet har mindre med det formella förfarandet att göra. Den kan i stället skönjas i det faktum att Harry och Karin, liksom de andra som tillfrågades, hade valts ut som en följd av att de förväntades besitta en rad för undersökningen centrala kunskaper om och

erfarenheter av väntelistan för njurtransplantation. Detta var den naturliga kontexten för undersökningen och därmed också för det strategiska urvalet av informanter.

Det var Karin som öppnade dörren och tog emot mig när jag kom för att intervjua Harry. Hon presenterade sig och berättade att Harry precis höll på att ta sin dialys. Han gjorde vanligtvis detta om natten men nu skulle han på ett läkarbesök dagen efter och behövde därför vara ordentligt utvilad. Jag ville inte tränga mig på utan frågade om det verkligen gick för sig att göra intervjun nu. Jag kunde ju komma tillbaka lite senare på dagen. Karin förklarade att det inte var något problem, jag var välkommen och Harry väntade på mig i sovrummet.

När jag kom in i sovrummet hade Harry satt sig upp på sängkanten. Han såg ut att vara runt sextio och var endast iklädd ett par kalsonger. Vi tog i hand och han bad mig sitta ned på en stol vid sidan om sängen.

Vid första anblicken framstod Harry som en person med hälsan i behåll. Det var inte bara att han log så vänligt mot mig utan hans kropp, kunde jag konstatera i denna säregna situation, var dessutom förhållandevis välbyggd och solbränd. När vi tidigare bestämt datum för intervjun på telefon hade han också nämnt att han och hans hustru skulle på solsemester en vecka och därför inte kunde träffa mig omgående. Mitt intryck att detta var en alldeles frisk person som jag hade framför mig motsades emellertid av dialysmaskinen som stod vid Harrys sida och som just i detta ögonblick renade hans blod via några slangar som på ett iögonfallande sätt sträckte sig mellan maskinen och Harrys vänsterarm.

Hemintervjuer brukar inte börja på detta vis. I vanliga fall tas man emot av den person som är den tilltänkta informanten och som man avtalat tid och plats med. Efter en kort konversation i hallen under det att man själv kanske tagit av sig ytterkläder och skor brukar personen i fråga visa en till matbordet i köket eller till soffbordet i vardagsrummet där intervjun sedan genomförs. Man brukar uppehålla sig i hemmets offentliga sfärer och sällan få se hemmets mer privata dito, som exempelvis sovrummet.

En sovrumströskel som överträds av en främmande gäst som därtill är forskare sätter här fingret på en aspekt som handlar om att platsen för intervjun aldrig är neutral utan alltid samspelar med intervjuns olika deltagare på något sätt. Att intervjua människor i deras hem och dessutom i hemmets mer privata räjonger skapar härigenom specifika förutsättningar för intervjuns genomförande. Platsen kan i detta fall sägas kommunicera med både intervjuare och informant på ett sätt som motsvarar dessas respektive förväntade roller vid intervjun. Informanten har förväntningar på sig att vara öppen och personlig när han eller hon berättar om sina erfarenheter av än det ena och än det andra, att vara privat. På motsvarande sätt förväntas intervjuaren vara relativt neutral och strategisk i sitt genomförande av intervjun. Till skillnad från informanten ska han eller hon inte bli för privat under samtalets gång, utan på något sätt leva upp till en typ av roll som ofta spelas i social samvaro av mer offentlig och anonym karaktär, det vill säga när man är borta och inte hemma (jfr Arnstberg, 1997:84–85).

Överträdelsen av sovrumströskeln betonar också det analytiska värdet i att träffa informanter i miljöer som rör vid informanterna i kulturellt hänseende. Timmarna i Harrys och Karins sovrums kom att tydliggöra en central kulturell dynamik i hur patientskap konstitueras vid långvarig sjukdom, nämligen hur gränsen mellan privat och offentligt utmanas och blir föremål för olika förhandlingar. Intervjun i fråga tycktes materialisera några grundläggande egenskaper hos de speciella band som ofrånkomligen uppstår i mötet mellan sjukhuset som institution och det privata hemmet som en plattform för varje enskild patient.

”Det ser ut som ett sjukhus här”, hade Harry sagt till mig när jag kom. ”Nej, det tycker jag väl inte”, hade jag svarat diplomatiskt. Men i samma ögonblick hade jag insett att det låg någonting i vad han sade. Dialysmaskinen var förstås den inredningsdetalj som mest väckte as

sociationer till sjukhus i det privata sovrummet. Apparaten arbetade som sagt för fullt under vårt samtal och mitt intryck var att den lät rätt mycket. Men jag slogs också av dess storlek – en och en halv meter hög och en halv meter bred – och av dess imponerande framsida med displayfönster och reglage.

Harrys säng var inte heller någon vanlig sovrumssäng. Huvudgärden var uppfälld och fick mig att tänka på en tid då jag extraknäckte som biträde på ett sjukhem och flera gånger dagligen antingen höjde eller sänkte huvudgärden för patienter som skulle sitta upp eller ligga ned i sängen. Sängbordet som Harry hade vid sin sida stod på hjul och var utrustat med den typ av bordsskiva som man på karakteristiskt vis först drar upp och sedan faller ned i horisontalt läge framför sängbundna patienter som exempelvis ska äta eller dricka i halvsittande läge. Tv-apparaten i hörnet borde egentligen inte väckt några sjukhusassociationer alls. I den speciella situationen erinrade jag mig inte desto mindre att flera av de intervjupersoner som jag träffat tidigare och som tog sin dialys på sjukhuset hade berättat att de ofta såg på tv medan de väntade på att dialysen skulle bli färdig.

Samspelet mellan Harry och Karin hade därtill drag av den interaktion som vårdpersonal och patienter kan spela upp på en sjukhusavdelning. Särskilt framträdde detta under dialysbehandlingens efterarbete. Karin hjälpte sin man, som lagt sig ned i sängen, att ta nålen ur fisteln.⁵ Med två kompresser över stickhålen på sin vänsterarm fick Harry ligga still en stund samtidigt som Karin städade upp runt sängen. Slangar, dialysfilter, plastförpackningar – allt slängde hon vant och snabbt ned i en soptunna med svart plastsäck i.

Det tog sedan en stund innan Karin vågade låta Harry ta bort kompresserna från sin arm. Hon förklarade att om man lyfter bort dem för tidigt kan det börjar spruta blod från fisteln. Försiktigt, försiktigt avlägsnades till sist kompresserna varefter ett plåster kunde sättas på. Nu avslutade Karin med att kontrollera sin makes blodtryck med hjälp av en manschett som hon satte runt hans högerarm, det vill säga runt den armen som Harry *inte* hade sin fistel på.

Efter att blodtrycket kontrollerats kunde Harry resa sig från sängen och stå på egna ben för första gången under mitt flera timmar långa besök. På sätt och vis var jag lite förvånad över att han rörde sig så obehindrat och lätt. Sovrummet, som under intervjun utgjort en relativt neutral bakgrund, hade igen för ett ögonblick till viss del förvandlats till en sjukhussal. Men bara för en kort stund. När Karin kom tillbaka efter att ha slängt sopsäcken var förtrollningen bruten. Harry och Karin var nu definitivt man och hustru igen snarare än patient och sköterska. Jag kunde inte förstå att jag tidigare bortsett från att det intill Harrys ”sjukhussäng” stod en annan helt vanlig säng som var Karins. Att det över sängarna hängde tavlor som en släkting till Harry en gång målade under sin tid på konstskola. Eller att familjens hund hade rört sig fritt i rummet under dialysen och efterarbetet och vid ett tillfälle till och med varit framme och nosat på Harrys fistel.

Om inte Harry hade haft ett läkarbesök på sitt schema dagen därpå, hade jag sannolikt inte fått ta del av hur det kan gå till när njursjuka tar sin dialys i hemmet. Det finns onekligen en slumpfaktor att ta hänsyn till här. Å andra sidan finns det sådant som talar för att jag ändå hade kommit att få se Harrys dialysmaskin i sovrummet. Det är nämligen mycket möjligt att den hade förevisats mig *efter* intervjun. När jag intervjuade en annan informant, Christer, var det exakt detta som skedde. Vi hade under hela intervjun, som pågått i ett par timmar och som även involverat Christers hustru Monika, uppehållit oss i vardagsrummet. När intervjun sedan var slut ville de inte att jag skulle gå förrän jag sett dialysapparaten i deras sovrum.

5 Njursjuka patienter som ska börja med kronisk bloddialys opereras med en så kallad arteriovenös fistel som gör det möjligt att relativt enkelt och vid upprepade tillfällen få tillgång till den dialyserades blodbana.

Christer berättade om maskinen och slog på den liksom för att demonstrera den. Jag lyssnade och ställde frågor. Samtidigt tänkte jag på det som Monika beskrivit under intervjun. Hur mycket olust inför allt stickande och allt blod hon hade känt i början av sin makes dialys i hemmet. Och hur det kan spruta blod från fisteln om plåstret tas av för snabbt och hur allt kan färgas rött i sovrummet.

Hembesöket accentuerar att intervjun inte enbart är ett bandinspelat och strukturerat samtal utan också en observation och att forskaren inte bara är en intervjuare utan också en samtalande observatör. Att sitta mitt emot en annan person och att prata med, lyssna till och ha ögonkontakt med denna ger sällan tillfälle till någon mer ingående observation. Men samtalen efter eller under pauser i en intervju kan, liksom eventuella rundvisningar i hemmet, ge ovärderliga fördjupningar och förtydliganden beträffande det som sagts under intervjun. Detta sker förstås inte alltid eftersom det måste ske på informantens initiativ.

När min informant Birgitta och hennes man bad mig att stiga in i deras vardagsrum hade jag inga förväntningar på att få ytterligare värdefull information. Intervjun, som ägt rum i köket, hade varit lång och innehållsrik och jag kände mig ganska ”färdig” och såg fram emot att sätta mig i bilen och köra hem. Rummet som jag kom in i var stort och låg i två plan med ett par trappsteg emellan. Väggarna var omsorgsfullt dekorerade med jakttroféer av olika slag (horn från kronhjort, tänder från vildsvin). Birgitta berättade om parets stora intresse för jakt och hur hon själv trots sin sjukdom deltagit i en mängd aktiviteter och resor genom åren. Det hade inte bara varit jakt utan alla möjliga fritidssysselsättningar: segling, skidor. Jakttroféerna på vardagsrummets väggar var helt uppenbart en betydelsefull del i hennes livshistoria (Londos, 1993:184ff.) och återknöt också till det som jag upplevt som den röda tråden i hennes precis avslutade intervju berättelse: *Jag har levt ett aktivt och rikt liv trots min sjukdom. Mitt liv har inte varit bortkastat.*

Att samtal fortsätter efter att man stängt av bandspelaren och ibland också lämnat bordet där man suttit under intervjun, är åskådliggörande för hur intervjuer är intimt sammankopplade med det etnografiska fältarbetet och alltid gränsar till observationsmetoden. En del etnologer har också betonat det informella och oinspelade samtals betydelse för ett framgångsrikt fältarbete (Arnstberg, 1997:79; Wollinger, 2000:31–32). Under ett fältarbete som av praktiska eller andra skäl inte tillåter att intervjuer görs i vissa situationer, kan exempelvis denna typ av insamling av information vara en viktig kompletterande och rent av alternativ metod till den formella intervjun (Wollinger, 2000).

Vad för slags möte var min intervju med Harry och Karin? Hur ska min fältupplevelse sättas i relation till deras upplevelse av att ha varit med om en annorlunda händelse? Inom både etnologi och kulturvetenskaplig vårdforskning beskrivs ofta intervjun som en möjlighet för forskaren att ha ett genuint möte med en annan person och att ta del av en information med egenskaper som närhet, äkthet och djup. Det är förstås inte alla intervjuer som ger sådana resultat. Men om intervjuaren har rätt kompetens och god intuition ska varje sakfrågas autentiska natur liksom varje informants personliga och rent av inre värld kunna avtäckas och fastställas (jfr Field & Morse, 1985:66–67; Leininger, 1985:54; Fägerborg, 1999:61).

Ett sätt att uppnå denna närhet och förtrolighet är att ge informanterna tid att berätta. En djupare förståelse av den andras perspektiv kräver mycket tid, långa intervjuer. Intervjuer som varar i flera timmar är en sorts mönsterbild. I rapporteringen av forskningen blir de även en kvalitetsstämpel på hur väl och grundligt det vetenskapliga hantverket har utförts och därmed hur tillförlitliga resultaten är. Den långa intervjun har ett slags motsvarighet i socialantropologins ideal med långa fältarbeten. Ju längre tid man är borta – som resenär i en främmande kultur eller som gäst hemma hos en informant – desto större chans att få de verkligt skarpsin

niga insikterna. Med korta intervjuer och fältarbeten riskerar man på motsvarande sätt att framstå som ovetenskaplig och analytiskt grund.

En variant på den långa tidens betydelse för den vetenskapliga validiteten är rekommendationerna att göra *upprepade* intervjuer med en och samma informant. I upprepningen ligger en möjlighet att nå informanten och hans eller hennes berättelser på ett djupare och mer känslomässigt plan (Bowling, 1997:337). Vårdforskarna Peggy Anne Field och Janice M. Morse föredrar till exempel flera korta intervjuer med en och samma individ framför en enda lång intervju:

The researcher establishes relationships with the informants during the first interview, which will be relatively shallow and polite. The informant will be 'sizing up' the interviewer and making silent decisions about whether or not the interviewer is agreeable and can be trusted. As the barriers are removed the interaction becomes more intimate; the information obtained will then be more valid and more meaningful. (1985:66)

Att ge informanten tid att berätta handlar också om att finna rätt tempo eller hastighet i intervjun. Den intervjuare som skyndar på sina informanter och inte anpassar sig efter deras tempo förlorar möjligheten till djupare kunskap. Field och Morse ger även i detta avseende råd om hur man bör gå till väga som intervjuare:

Frequently interviews are 'shallow' because the interviewer moves the informant along too quickly. The informant does not get time to reflect and explain all aspects of a problem before the interviewer has asked the next question. Using silence, acknowledging with 'hmm' and giving permission for the informant to continue, is the best way to increase the richness and depth of the data. (1985:72)

Ett rent inifrånperspektiv på intervjuer kan komma att trycka för mycket på det nära och det äkta i mötet med informanten och samtidigt försumma frågor om makt och vetande. Med ett inifrånperspektiv på min intervju med Harry och Karin hade till exempel det makt- och vetandefält som biomedicin och kulturvetenskap tillsammans utgör troligen framträtt i en ganska svag dager, om alls: hur detta fält var själva upphovet till intervjun; och hur det också i den avgränsade situationen styrde mitt och mina informanters sätt att positionera oss i förhållande till varandra liksom vårt sätt att berätta om erfarenheter och upplevelser för varandra.

När en intervju framställs som en speciell makt- och vetanderelation snarare än ett personligt möte omfattas inte heller bara kulturforskaren och hans eller hennes informanter i denna relation utan också andra aktörer som genom sina kopplingar till det berörda makt- och vetandefältet kan tänkas påverka den specifika relationen. Beträffande min intervju med Harry och Karin måste därmed hänsyn tas till det inflytande som till exempel olika kategorier av sjukvårdspersonal indirekt utövade i sammanhanget. Hur var och ens makt och vetande praktiserades inom fältet får alltså konsekvenser för hur mötet mellan intervjuare och informant organiseras.

Kärnan i denna mångdimensionella kulturella gestaltning tycks vara förhållandet mellan experter och lekmän. I mina intervjuer med de patienter och anhöriga som mottagit informationen om marginell donator tog sig denna omständighet ofta uttryck i en förväntan från mina informanters sida om att jag skulle ge dem viktiga upplysningar om rent medicinska frågor: *Hur definieras en marginell donator? Vad gör en njure transplanterbar?* Här fick jag ofta påta mig ett slags informatörsroll som av förklarliga skäl inte kändes helt bekväm. Ibland

kvittade det hur många gånger jag sade till om att jag inte var medicinskt utbildad, jag fick ändå frågor som krävde medicinska detaljkunskaper.

En del informanter, däribland Harry och Karin, uttalade också sin tillfredsställelse över att jag faktiskt gjorde hembesök och informerade om de betydelsefulla frågor som saken gällde. I detta fall kan man skönja den press på privatpersoner som den biomedicinska informationen skapar och som sannolikt inneburit att jag har fått träffa något fler personer än vad som varit möjligt om undersökningen saknat en nära koppling till det biomedicinska makt- och vetandefältet.⁶

En annan aspekt som rör makt och vetande och som påverkade mitt möte med Harry och Karin har, som delvis framgått av det nyssnämnda, att göra med själva samarbetet mellan den kulturvetenskap – etnologi – som jag själv företräder och det biomedicinska vetande som mina samarbetspartners vid sjukhuset representerar. Här kan till exempel läkarnas position som ett slags *gatekeepers* för den kulturvetenskapliga forskningen diskuteras.

Frageställningar kring makt och vetande innebär att den typ av mental karta som ett intervjuoberättande konstituerar inte ska förstås som en inre värld utan som ett slags främmande landskap som ömsom skiljer sig från sin närmaste omgivning och ömsom överlappar densamma. Vad som kan utvisas i ett större arbete med många olika intervjuer och informanter är sålunda en mångfald av förhållningssätt och verklighetsbilder som är inbördes annorlunda och som i sitt samspel med eller avståndstagande från varandra är grunden för hur de studerade kulturella processerna utvecklar sig.

Mellan källa och fält

Jag har ovan försökt närma mig intervjuandets praktik utifrån ett slags kulturlaborativt angreppssätt. Min diskussion har huvudsakligen utgått från den socialantropologiska fältarbets-tradition som både etnologi och kulturvetenskaplig vårdforskning är starkt influerade av. Intervjuer har ur denna synvinkel beskrivits som ett berättande material som utsätts för forskarens översättningar och som källmässigt måste värderas utifrån sin form och sitt innehåll. Intervjumetoden har också relaterats till det komplexa förfaringssätt som det innebär att samla in data under ett till stora delar praktiskt fältarbete.

Men när det gäller det sistnämnda – fältarbetet – har jag också strävat efter att uppnå ett synsätt som kritiskt granskar intervjumetodikens förankring i denna antropologiska forskningstradition. Jag vänder mig särskilt emot hur intervjuundersökningar ofta beskrivs som relativt målinriktade processer som går från intervjusamtal över materialbehandling till färdig analys i form av en vetenskaplig text. Det budskap som detta ”målinriktade” tänkande kring intervjuandets praktik sprider är att varje intervjuundersökning har sin utgångspunkt och i viss mån sitt existensberättigande i fältarbetet och i forskarens fältupplevelser och att slutprodukten – den vetenskapliga texten – är en mer eller mindre god avspegling av det empiriska fältet.

Med min disposition av texten försöker jag lyfta fram det transformativa eller omskapande mellanrum som intervjustudier utgör mellan verklighet och text. Det analytiska avstampet tas i källmaterialet snarare än i fältupplevelsen. Att tilldela källmaterialet en primär betydelse och fältupplevelsen endast en sekundär eller snarare en variabel sådan, ska ses som en ansats att arbeta mer experimentellt med frågor om kulturmönster och kulturella processer utan att för den skull förlora greppet om den naturalistiska (eller empiriska) inramning för undersökningen som också måste finnas. Det är framför allt fråga om att belysa mötet mellan intervju

6 Ett sätt att fördela makten jämnare mellan forskare och informant kunde vara att ge informanten rätten över det material, den information, som samlats in vid intervjutillfället. Som forskare har man då informantens berättelse bara till låns. Informanten har alltid rätt att ta tillbaka informationen från forskaren (jfr Field & Morse, 1985:73). Frågan är förstås hur länge en informant kan göra anspråk på en intervju, på sin berättelse. Vad händer när intervjun har blivit en mer integrerad del i forskarens vetenskapliga arbete, efter att exempelvis den första publiceringen av studien eller materialet ägt rum?

are och informant i dess egenskap av en kontinuerlig och föränderlig re-presentation av den verklighet som forskningen genom sina bilder och sina metaforer – sina översättningar – hela tiden strävar efter att fånga och gestalta. Den kulturlaborativa praktiken handlar både om att få kontroll över olika varianter av översättningar och re-presentationer och om att släppa på kontrollen för att om möjligt upptäcka och till och med uppfinna nya översättningar och re-presentationer.

De problem som den mer målinriktade intervjulitteraturen ställer upp behöver därmed inte vara identiska med de problem som det kulturlaborativa intervjuandet gör oss uppmärksamma på. Att varje steg framåt i den analytiska processen för forskaren längre och längre bort från den ursprungliga intervjusituationen eller informationen och att risken därmed hela tiden ökar för feltolkningar, är till exempel ett mindre problem med ett kulturanalytiskt synsätt. Ett allvarigare problem är däremot de snäva ramar som fantasilöshet och kulturella skygglappar kan skapa för en forskning som sysslar med frågeställningar kring det till synes triviala och ointressanta.

Referenser

- Arnstberg, Karl-Olov (1997): *Fältetnologi*, Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Berg, Magnus (1994): *Seldas andra bröllop. Berättelser om hur det är: turkiska andragenerationsin-vandrare, identitet, etnicitet, modernitet, etnologi*, Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Bowling, Ann (1997): *Research Methods in Health. Investigating Health and Health Services*, Buckingham & Philadelphia: Open University Press.
- Drakos, Georg (1997): *Makt över kropp och hälsa. Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland*, Stockholm & Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Ehn, Billy (1996): "Närhet och avstånd", i Billy Ehn & Orvar Löfgren, *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*, Stockholm: Natur och Kultur, s. 89–176.
- Field, Peggy Anne & Morse, Janice M. (1985): *Nursing Research. The Application of Qualitative Approaches*, London m.fl.: Chapman & Hall.
- Fridlund, Bengt & Hildingh, Cathrine (red.) (2000): *Qualitative Research Methods in the Service of Health*, Lund: Studentlitteratur.
- Fägerborg, Eva (1999): "Intervjuer", i Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.), *Etnologiskt fältarbete*, Lund: Studentlitteratur.
- Hallberg, Lillemor R-M. (red.) (2002): *Qualitative Methods in Public Health Research: Theoretical Foundations and Practical Examples*, Lund: Studentlitteratur.
- Klein, Barbro (1989): "Ett eftermiddagssamtal hos Elsa", i Billy Ehn & Barbro Klein (red.), *Etnologiska beskrivningar*, Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 207–230.
- Klein, Barbro (1990): "Transkribering är en analytisk akt", i *Rig*, 2:73, 41–66.
- Latour, Bruno (1998): *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*, Stockholm: Nerenius & Santéus Förlag.
- Leininger, Madeleine M. (red.) (1985): *Qualitative Research Methods in Nursing*, Philadelphia m.fl.: W.B. Saunders Company.
- Londos, Eva (1993): *Uppåt väggarna i svenska hem. En etnologisk studie av bildbruk*, Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Lundin, Susanne (2004): "Moraliska räknepapper. Stamcellsforskare om individ och samhälle", i Susanne Lundin (red.), *En ny kropp. Essäer om medicinska visioner och personliga val*, Lund: Nordic Academic Press, s. 183–204.
- Löfgren, Orvar (1988): "Ett ämne väljer väg", i Nils-Arvid Bringéus (red.), *Folklivsarkivet i Lund 1913–1988. En festskrift till 75-årsjubileet*, Lund: Folklivsarkivet, s. 144–166.
- MacIntyre, Richard (2001): "Interpretive Analysis: The Method", i Patricia L. Munhall (red.), *Nursing Research. A Qualitative Perspective*, Sudbury, Mass. m.fl.: Jones and Bartlett Publishers.
- Morse, Janice M. & Field, Peggy Anne (1995): *Qualitative Research Methods for Health Professionals*, Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.
- Munhall, Patricia L. (red.) (2001): *Nursing Research. A Qualitative Perspective*, Sudbury, Mass. m.fl.: Jones and Bartlett Publishers.
- Polit, Denise F. & Hungler, Bernadette P. (1995): *Nursing Research. Principles and Methods*, Philadelphia: J.B. Lippincott Company.
- Wollinger, Susanne (2000): *Mannen i ledet. Takt och otakt i värnpliktens skugga*, Stockholm: Carlsson Bokförlag.